

Dr. FERENCZI SÁNDOR EMLÉKEZETE

(Alsójára 1901. augusztus 7 – Brennbergbánya 1945. március 30.)

A két világháború közötti Kolozsvár magyar tudományos életének, egyesületi tevékenységének, valamint oktatásának egyik elfelejtett, ígéretes alakját kötelességemnek tartom felidézni. Ennek több oka van. Az első, hogy az egykori kolozsvári Unitárius Kollégiumban dr. Ferenczi Sándor tanár úr tanítványa voltam. A másik ok születésének közelgő 100 éves évfordulója, ami jó alkalom a mártírhalált szenvedett elődünkről való megemlékezésre.

Be kell vallanom, hogy évek óta foglalkoztattak tudományos munkásságának részletei – hisz mint kisdíák, annakidején nem ismerhettem meg –, s nem utolsósorban tragikus halálának körülményei.

Vizsgálódásaimban 1999 hozott kedvező fordulatot. Az év folyamán kapcsolatba léphettem egykori tanárom Franciaországban élő családtagjaival, akiktől számos dokumentummásolatot sikerült kapnom. Ezeknek alapján az ősz folyamán felkereshettem azokat a nyugat-magyarországi helyeket, ahol Ferenczi Sándor és öccse, János utolsó heteiket töltötték.

Ilyen előzmények után született meg alább következő anyagom.

A szépeplékű és nagynevű kolozsvári tanár, a második világháború utolsó napjaiban kivégzett dr. Ferenczi Sándor törzsgyökeres unitárius családból származott. Apai nagyapja, az unitárius Ferenczi Pál 1848-ban született Alsójárában, felesége Székely Juliánna szintén unitárius lány volt. Édesapja Ferenczi János 1875-ben született, felesége Veress Anna 1883-ban, mindketten unitáriusok. A család mint „az alsójárai molnár családja” volt ismeretes a vidéken. Nagyapja ugyanis a báró Kemény család birtokából megvásárolta a helyi malmot, melyet Ferenczi János örökölt. A családban öten voltak testvérek, közülük a járai molnár hármat taníttatott. Ez sokatmondó adat, mely rávilágít egyfelől a család jó anyagi helyzetére, másfelől erkölcsi tartására és felfogására. Sándor a kolozsvári Unitárius Kollégium elvégzése után az I. Ferdinánd király Tudományegyetem Természettudományi Karára iratkozott be, melyet kitűnő eredménnyel végzett el 1942-ben. Gábor testvére műszaki egyetemet végzett Kolozsváron és Temesváron, János Sopronban volt az Erdőmérnöki Kar hallgatója.

Dr. Ferenczi Sándor 1924-től kezdődően természettudományok tanáraként működött a kolozsvári Unitárius Kollégiumban, közben 1925 és 1928 között az Egyetem Állattani Intézetének volt munkatársa. Itteni, tehát román egyetemi körökben való tevékenysége három okból vált lehetővé. Ezek: kitűnő román nyelvtudása, a vadászat tudományos alapokon nyugvó művelése és állatpreparálási ismeretei.

Ami vadászati szenvedélyét és tevékenységét illeti, ez már diákkorában megnyilvánult. Ennek igazolására idézünk egy részletet abból a levélből,

amelyet a Győrben élő Ferenczi Gábor írt Franciaországban élő rokonainak 1981 novemberében:

„Az iskolai szünidőkben a járai természeti táj, a malom körüli és távolabbi patakok, ligetek, berkek világa, a nagyszerű terep, kitűnő alkalmat kínált a természetismeretre, a halászat és vadászat űzésére. Nyolcadikos gimnazista korában történt vele, hogy egy alkalommal vasúton jött haza Kolozsvárról Járába. A Torda-Abrudbánya kisvasút borrévi vasútállomásáról hazafelé tartva felkészült az egyik, a Jára völgyén át a havasokba tartó parasztszekérre. A szekér utasa volt a környék csendőre is. Amint a Jára völgyében haladtak, Borrévtől vagy 3 km távolságra a legszebb sziklás völgyoszoróhoz értek, a szekerek utasai (mert több volt) a magas sziklás hegyoldalon egy gyönyörű szarvasbikát pillantottak meg. A látvány büvöletében a szekerek megálltak. Bátyámban felébredt a vadászszenvedély, s nógatta a mellette álló csendőrt, nosza, löje le a szarvast. Az nem vállalkozott erre, de átadta a fegyvert Sándornak. Pillanatok alatt a lövés eldőrdült, s a gyönyörű szarvas a magas hegyoldalról az út mellé gurult. Az érdekes vadászkaland híre gyorsan elterjedt, és folytatása lett. A hatóság Járában a szarvast elkobozta és húsát a mészárszékben a lakosság részére kimérette. A csendőrt azért vonták felelősségre, mert kiadta kezéből a fegyvert, az apát a község házára rendelték, és mint kiskorú fiáért felelőst, megdorgálták.”

Ezek után nem csodálkozhatunk azon, hogy később, felnőttkorában 12 vadászfegyvernek volt tulajdonosa, jobbnál jobb márkák. A vadászathoz kapcsolódott az állatpreparálás, tömés. Kitömött emlőállatai, madarai, hüllőpreparátumai az egyetem Állattani Intézetének és az Unitárius Kollégium Állattani Szertárának tárlóit és polcait gazdagították, de jutott belőlük lakásába és barátainak is. A tanórákon gyakran beszámolt vadászkalandjairól, a felkeresett vidékek - többek között Máramaros, a Torockói-havasok, Dobrin és az Aranyos völgye - szépségeiről.

A régi Kolozsvár lakói közül bizonyára sokan emlékeznek nyaranként a sétatéri tavon úszkáló hattyúpárra. Ezeket 1927. április 16-án, a tavaszi szünidő idején fogta be a Duna-deltában és szállította nagy gonddal Kolozsvárra. Látva a Hesdát faunaszegénységét, javaslatára Bors Mihály szindi földbirtokos nagymennyiségű csíki rákot hozatott és telepített a Hesdátba. Foglalkozott az Erdélyben honos viperákkal és halakkal. Nyomtatásban megjelent disszertációja: *A madarak öregkortól eltérő tollszínezete ataviszi-kus jelenség-e, avagy a környezet hatásának tulajdonítható?* (Szeged, 1931) Doktori értekezését (*A Jára vízének pisztrángjai*) a szegedi egyetemen védte meg 1940-ben.

1940-től a máramarosszigeti főgimnázium igazgatója lett. Így közel került a Radnai-, és Máramarosi-havasokhoz, melyeket különösen szeretett. Tanári munkája mellett figyelemreméltó tudományos munkát végzett, ugyanakkor a közéletben is tevékenykedett. Tagja volt az Erdélyi Múzeum-Egyesület Természettudományi és Matematikai Osztályának, valamint az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek. A múzeum-egyesületi vándorgyűléseken fel-

olvasásokkal szerepelt, így Erdély kihalt és kihalóban lévő emlősállatairól (1933) a kolombácsi légyrajokról Erdély nyugati részén (1934) stb. Brassai Sámuel-ről 1934-ben két tanulmányt közölt a Keresztény Magvetőben. Ezek az írások arról tanúskodnak, hogy dr. Ferenczi Sándor alaposan áttanulmányozta Brassai természetről szóló munkáit. Észrevette azt az óriási különbséget, amely a 100 évvel ezelőtti és az ő tevékenységének kora között tátongott a biológiai ismeretanyag és felfogás között. S valóban, ha meggondoljuk, hogy Ch. Darwin *A fajok eredete* és *Az ember származása* c. művei csak 1859-ben és 1871-ben jelentek meg, s a paleontológia, bakteorológia és immunológia még csak a (kiolvashatatlan) stádiumban voltak, akkor érthető a Brassai kezdeti tevékenységének idejében uralkodó felfogások zűrzavara. Nyilvánvaló, hogy amíg a darwini evolúció szövege és szelleme Erdélybe érkezett, addig sok idő telt el. Ezzel kapcsolatban dr. Ferenczi Sándor a következőket írta: „Ha kerek száz esztendőt visszatekintünk a magyar tudományos élet történetében, egy olyan messzeséget fogunk észrevenni, ahol a napjainkban virágzó magyar tudományos élet csak gyermekkorát éli. Ezen gyermekkori bizonytalan lépéseivel indult el a mindennel foglalkozó Brassai, hogy később mint utolsó nagy polihisztort emlegessék. Szándékosan foglalkozom vele, mint kezdő természettudóssal, mert kezdetben ő mint zoológus, geológus, kémikus és matematikus kora tudósainak a színvonalán állott, s ezen tudományágban épp oly termékeny munkásságot fejtett ki, mint akár csak a botanika vagy a nevelés-tudomány terén.”

Tudományos munkásságát értékelve megállapíthatjuk, hogy dr. Ferenczi Sándor mindenekelőtt zoológus volt. Emellett azonban más kérdések is foglalkoztatták. Így *Sziklakarcolatok* c. cikkében (Erdély, 1934/2-es szám) foglalkozik a székely rovásírás kérdéseivel, és felhívja a kirándulók figyelmét az ilyen leletek felkutatására és begyűjtésének fontosságára. 1941-ben megírta *Kolozsvári útmutató*-ját 158 oldalon, földtani, történelmi és természetrajzi vonatkozásokkal.

1933–1935 között szerkesztője volt az ERDÉLY honismertető folyóiratnak, melyet az Erdélyi Kárpát-Egyesület adott ki. Épp ezekben az években épült fel az egyesület Bors Mihály-ról elnevezett menedékháza a Tordai-hasadék előterében. Ennek eseményeiről - alapkövetétel, bokrétaünnep, avatás - részletesen beszámolt a folyóirat. Ebből a korabeli dokumentumból értesülünk Bors Mihály nagylelkűségéről. Ő ugyanis a Hasadék előterében lévő ingyenesen kívül 40 000 lejt is adományozott a menedékház építési céljaira, nem beszélve a fogatokból, építőkőből és faanyagból álló hathatós segítségről.

Hároméves szerkesztői tevékenysége alatt tartalmas folyóiratszámokat adott közre, ugyanakkor értékes emberekből álló szerzőgárdát alakított ki maga körül, melynek tagjai voltak: dr. Gergely Ernő, dr. Páter Béla, dr. Balogh Ernő, Mátyás Vilmos, dr. Tulogdy János, Orosz Endre, Merza Gyula, Vámszer Géza, az aradi Záray Jenő és ifj. dr. Xántus János. Csupa nagy nevek a két világháború közötti Erdélyből. A honismertető és tudománynép-

szerűsítő cikkek mellett folyamatosan közli az Erdélyi Kárpát-Egyesület osztályalakításait, a Természetvédelmi Bizottság határozatait, melynek alelnöke volt Alexandru Borza professzor mellett. Már akkor megfogalmazták a havasi gyopár (*Leontopodium alpinum*) és a Nagyvárad melletti Pece-patak termálvizében tenyésző hévízi tündérrózsa (*Nymphaea lotus* var. *themalis*) védelem alá helyezését, sőt feltevődött a Retyezát Nemzeti Park létesítésének a gondolata is. Sikerült leállítani a Detunáta páratlan természeti értéket képviselő bazaltoszlopainak a kitermelését, védelem alá helyezni a Szkerisórai jegesbarlangot, a Tordai-hasadékot, s a Mézgedi cseppkőbarlangot. Ezeknek, az Erdély történetében legelső hivatalos természetvédelmi intézkedéseknek a kidolgozásában és meghozatalában dr. Ferenczi Sándornak is szerepe volt, funkciója révén.

Életének fontos eleme volt Bors Mihállyal való barátsága. A dúsgazdag földbirtokos nagystílű adományokkal halmozta el az Erdélyi Kárpát-Egyesületet, ugyanakkor barátságával tüntette ki Ferenczi Sándort. Nyilvánvaló, hogy ehhez hozzájárultak a közösen szervezett nagy vadászatok és az ezeket követő multságok. Multságairól a vidéken beszéltek: udvarházát inasok és szolgák hada népesítette be, fontosnak vélt útjait díszes hintón tette. Úgy tekintették, mint Aranyosszék Nagyurát. Ezek után nem csodálkozhatunk azon, hogy dr. Ferenczi Sándor felesége Löffi Emília, később Emmy néni Bors Mihály keresztlánya volt. A két család barátságáról és szívélyes kapcsolatáról számos történet tanúskodik. Ezek közül említsünk meg egyet. Emmy néni a Bors Mihálnál tett egyik látogatása alkalmával megemléltette, hogy barackot tenne el télire. Másnap Kolozsvárra, a Ferenczi-család lakhelyére egy egész szekéderéknyi érkezett ... Volt nagy csodálkozás és gond a sok barackkal. Itt emlíjtük meg, hogy Bors Mihály (1887–1937) végrendeletében a Ferenczi gyermekek összes taníttatási költségeit biztosította, beleértve a külföldi egyetemeken végzett tanulmányi költségeket is. Hogy ez nem valósulhatott meg, annak oka a kommunista diktatúra vagyon- és jogfosztása 1945-től kezdődően, tehát attól az évtől, amikortól dr. Ferenczi Sándort kivégezték öccsével, Jánossal együtt.

A kivégzés körülményeiről pontos adatokkal rendelkezünk, ugyanis az egyik kivégzett, Csaszlava Jenő bányamérnök – szerencséjére – nem halt meg, így mint túlélő számolt be a tragikus eseményről. Már előljáróban tisztázni kell, hogy a brennbergbányai Kovácsárokban történt gyilkolást nem a hungarista eszméket valló nyilasok hajtották végre, hanem SS-katonák. A Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban közölt adat – mely szerint a nyilasok lettek volna a gyilkosok – nem felel meg a valóságnak, de nem felel meg a valóságnak a halál napja sem, mert az nem március 29., hanem március 30. De adjuk át a szót dr. Tompa Károlynak, aki A soproni egyetem mártírjai emlékhelyének felavatása c. cikkében visszatekint a történtekre. Ennek alapján idézzük fel 1945 márciusának utolsó napjait Sopronban:

„A Mátyás király utca 5 számú házban lévő akkori Erdélyi Diákotthonban - melyet a Városi Tanács és részben erdélyi bányászati és erdőgazdasági

vállalatok támogatásával tartottunk fenn – 1945 március utolsó napjaiban mintegy 14 hallgató és hozzátartozója lakott. Itt élt a Zsil-völgyéből származó Csaszlava Jenő és marosvásárhelyi származású felesége is, aki akkor az egyetemi könyvtár dolgozója volt. Mi erdélyiek mint rászorulónak helyet adtunk Neumann János II. éves kohómérnök-hallgatónak is, aki a perbáli jegyző egyetlen fia volt.

Ezekben a napokban az emberek az óvóhelyeken kerestek menedéket. Az említett ház óvóhelyének lakóit még több veszély fenyegette, mint másokét, mert közel volt a nyilas párház (Széchenyi-ház), ahonnan időközönben indultak a géppisztolyos, övüket kézigránatokkal teletűzdelő, feketeruhás, csizmás, zöldinges pártszolgálatosok razziáikra. Közben a várost járó gépkocsikról a hangszórók szakadatlanul üvöltöttek, hogy a kiürítési parancs értelmében mely évfolyam fiataljainak mikor kell gyülekezniük a Petőfi téren.

A Mátyás király utca 5 számú ház óvóhelyének vészkijáratí vasajtaja a kapu alá nyílt. Itt örködtünk felváltva, hogy veszélyt jelezve riadóztassuk a többieket. A pincében átültettük a falat a 7-es számba, ahonnan hátulról a romos lépcsőházon át a 9-es szám padlására jutottunk. Ezt a házat is elkerülte a nyilasok őrzárata, mert kiégett, romos volt és az utcáról megközelíthetetlen.

Közöttünk testvére mellett talált menedéket Ferenczi János szigorló erdőmérnök bátyja, dr. Ferenczi Sándor természetrajztanár, az erdélyi természettudomány egyik ismert reménysége, aki a táborig kórházból hivatalos eltávozási papírral jött, és így zászlósi egyenruhájával, pisztolyával támaszunkká is vált.

Amikor idegeink kezdték felmondani a szolgálatot, elhatároztuk, hogy kiköltözünk Brennbérgbányára; valamelyik bombabiztos óvóhelyen bújunk meg a zaklatás, elhurcolás és a légitámadások veszélye elől. Március 29-én Ferenczi János és Sándor, Neumann János, Csaszlava Jenő és felesége el is indultak, mi, többiek, a bombázások miatt később már nem jutottunk ki. Ennek a pár perces késésnek köszönhetjük életünket. Az öt barátunk itt Obrennbérgben, a Kovácsárookban kutatótámából kialakított óvóhelyen húzódott meg, ahol a brennbérgiek – nagyjából németek – és sok soproni is menedéket keresett. 30-án reggel híre ment, hogy a szovjet csapatok már a brennbérgi hegyekben vannak. Dr. Ferenczi Sándor zászlósi egyenruhájában kísérte a csoportot, gondolván, hogy így nagyobb biztonságban vannak. A jó hírre a mellékhelyiségbe mentek civilruhát ölteni, azt hívnék, hogy már nem kell tartani a razziától. Eközben néhány volksbundista nő leszaladt az óbrennbérgi vendéglőben tanyázó SS-ekhez - a magyarul is tudó brennbérgi és soproni németekhez - és azt jelentették, hogy a soproni főiskolások egy katonatiszt segítségével fel akarják robbantani az óvóhelyet, illetve veszélyes kémek ezek!...

Az említett nagypénteki délelőttön, a feljelentés után néhány perc múlva, SS-ek rontottak a pincébe, és kitudskolták az öt szerencsétlent. A két Ferencit és Neumannt déli irányban, a kovácsároki patak mentén lökdözték előre a Csaszlava házaspárt pedig az óvóhely bejáratával szemben, a jóreményoldali

gyalogösvényen hajtották a Muck felé, mondván, hogy viszik a német parancsnokságra. Pedig mindenki tudta, hogy a németek már onnan is elmene-kültek. Az asszonynak már csak annyi ideje maradt, hogy odasúgja férjének: Jenő, ezek bennünket ki fognak végezni! A következő pillanatban Csaszlava Jenő erős ütést érzett a tarkóján – egy lövés érte közvetlen közlelről a géppisztolyból –, és a földre bukva, volt annyi ereje, hogy ne mozduljon, ne-hogy géppisztolysorozattal teljesen végezzenek vele. A fejlődés ellenére, csodával határos módon életben maradt. Rengeteg vérveszteséggel, többször elalélva másnap hajnalban vánszorgott be a Sörházdombig. Ott végre segítséget kapott, és bevitték az Orsolya-rendházban berendezett kórházba, ahol a súlyos tarkólövést szenvedett ember 3 hét alatt annyira felépült, hogy vállalkozhatott egy még mindig veszélyes brennbergi gyalogútra az erdön át. 1945. IV. 23-án, hétfőn én kísértem el a tett színhelyére, és nekem mondta el, még mindig csak akadozó szavakkal, hogy mi történt.”

Alább idézünk az életben maradt Csaszlava Jenő vallomásából:

„Mindenünket elvéve, az SS-vezető elrendelte három géppisztolyos SS-katonának, hogy kísérjen bennünket az erdön át be Sopronba, a Muckon át vezető hegyi úton. Csomagjainkra azt mondták, hogy egyelőre ott maradnak.

Mit sem sejtve, azt hittem, hogy a közvetlen utánunk jövő SS-katona a Muckra kísér fel, az ottani katonai parancsnoksághoz. Alig mentünk 200–300 métert, midőn feleségemet és gemet is tarkón löttek.

Feleségemnek jobb arca teljesen szétroncsolódott a lövés által, és szegény mellettem halt meg. Én - szerencsésebb lövés következtében - 30-ról 31-re virradó éjjel a hegyen keresztül bevánszoroxtam az egyetemre, ahol a vallo-másomat elmondtam ...

Az egyetemről az Orsolya-zárdába működő vöröskeresztes hadikórházba szállítottak be, ahol orvosi kezelésbe vetek.”

A háború végén elkövetett csoportos kivégzés minden jóérzésű embert megdöbbsentett és felháborított. A kezdetben hihetetlennek vélt szomorú hír nemsokára Erdélybe is elérkezett. A gatzett mérhetetlen fájdalmat okozott a családtagoknak és egykori munkatársaknak. A veszteség együttérzésre, szoli-daritásra mozgósította a soproni közvéleményt is. A nagynevű Erdészeti és Faipari Egyetem Hagyomány Bizottsága 1983. november 1-én kopjafát avatott az egyetem 1945. március 30-án a brennbergbányai Kovácsárookban mártír-halált halt hallgatói, illetve dolgozói emlékére. A kopjafa völgyre néző nyugati oldalán 1945. III. 30. alatta Csaszlava Jenőné neve, déli oldalán Neumann János, keleti oldalán, Erdély irányában dr. Ferenczi Sándor, déli oldalán Ferenczi János neve van bevésve. A kopjafa nagyjából a két kivégzési hely között áll.

Sopronban a Mátyás király u. 5 sz. alatti házon - amelyben az erdélyi diákok a háborút átvészelték - a következő szövegű márványemléktábla áll:

E házban volt 1941-1946-ig az
ERDÉLYI DIÁKOTTHON
Ahol a soproni Egyetem 1945-ös

mártírjai voltak:
Csaszlava Jenőné
Ferenczi János
Dr. Ferenczi Sándor
Neumann János
A táblát elhelyezte 1984-ben
az EFE ifjúsága

Fájó, hogy itthon Kolozsváron, ahol a tanár úr működött, emléke elhalványult. Néhai Kriza Gyula tanártársa sokszor említette, hogy az egykori Unitárius Kollégium tanári karában két ember volt, akiknek vidám története, élcélődései derűt hoztak a nevelői közösségbe: Ferenczi Sándor biológiai tanár és Tóth Pista bácsi rajztanár és festőművész.

Sajnos, kolozsvári személyes javai is elkallódtak. Mind az értékes vadászfegyverek, mind a Dohány utcai lakás pincéjében ládába csomagolt válogatott trófeák úgy eltűntek, mintha soha nem léteztek volna. A múzeumi gyűjteményekben található emlősállatokon és hulló-preparátumokon kívül dr. Ferenczi Sándorra egyetlenegy kitömött bagoly emlékeztet, mely az alsójárai szülőházban, az élő, 81 évet betöltő Ferenczi Miklós tulajdonában van, az érettségi baráti emlékekkel együtt.

A soproni közvélemény jogos kérdése az volt, hogy mi történt a gyilkosokkal, s mivel a gáztett a háború utolsó napjaiban történt, sor került-e a felelősségrevonásra? Mint utólag kiderült, a felelősségrevonás megtörtént, de az adatokat csak 1984-ben ismerhettük meg, főleg Csaszlava Jenő dokumentumaiból. A vádemelést a Soproni Népbíróság tette meg. Több tárgyalás volt. A főtárgyalást 1946. március 27-én tartották a soproni Városháza nagytermében. Mind az öt tettest, illetve felbujtót elfogták. Két SS azonban még a népbírósági tárgyalás előtt megszökött. Ilyenformán a tárgyaláson csak két SS és a leány volt jelen. Mind a hárman tagadtak. Akkor az elnök feltette a kérdést: Mit szólnának, ha az egyik kivégzett feltámadna és itt most megjelenne?? Azt válaszolták, hogy az nem lehet, mert ők senkit sem végeztek ki. Ekkor az elnök bevezette Jenőt. A nő felsikoltott és elájult. Az elnök megkérdezte Jenőtől, hogy felismeri-e a tetteseket? Jenő rámutatott a lányra, hogy az vezette oda a négy SS-t, egyik SS-re, hogy ez ment a felesége, a másik meg mögötte.

A Népbíróság mind a hármat halálra ítélte. Két nap múlva azonban úgy hallottuk, hogy mind a három fogoly a fegyőrökkel együtt, a tárgyalást követő éjszakán kiszökött Nyugatra. (Dr. Szász Tibor: ny. ERTI főosztályvezető kéziratából). Ezután következtek a rehabilitációs tárgyalások a soproni járásbíróságon.

Nehéz leírni, de így van: a gyilkosok, annak ellenére, hogy neveik ismertek, a mai napig büntetlenek maradtak.

Kegyelettel emlékezünk a soproni lutheránus temetőben eltemetett, mártírként elhalt két Ferenczire, ugyanakkor fejet hajtunk az összes ártatlanul kivégzett honfitársunk emléke előtt.

Bibliográfia

1. Ajtay Ferenc: Alsójárától a kivégzésig. Dr. Ferenczi Sándor (1901. aug. 7-1945. márc. 30) életútja. Romániai MAGYAR SZÓ, 1999. október 9-10
2. Dr. Ferenczi Sándor: Erdély viperaírói. ERDÉLY, 1932. 4. szám
3. Dr. Ferenczi Sándor: Téli turista vendégeink. ERDÉLY, 1933. 1-2 szám.
4. Dr. Ferenczi Sándor: Brassai, mint kezdő természettudós. KERESZTÉNY MAGVETŐ, 1934. 2. füzet
5. Dr. Ferenczi Sándor: Brassainak a természettudomány körébe vágó fontosabb dolgozatai. KERESZTÉNY MAGVETŐ, 1934. 3. füzet.
6. Dr. Ferenczi Sándor: Természeti emlékekről megjelent törvény. ERDÉLY, 1934, 16 old.
7. Dr. Ferenczi Sándor: Sziklakarcolatok. ERDÉLY, 1934. 40 oldal.
8. Dr. Ferenczi Sándor: Sarki lúd Kolozsvár mellett. ERDÉLY, 1934. 79 oldal.
9. Dr. Ferenczi Sándor: Merza Gyula jubiláló író négyévtizedes működése az EKE kebelében. ERDÉLY. 1935. 6. szám
10. Dr. Ferenczi Sándor: A csikszentdomokosi Írottkö. ERDÉLY. 1937. 102 oldal.
11. Dr. Ferenczi Sándor: Kolozsvári útmutató földtani, történelmi és természetrajzi vonatkozásokkal. 158. oldal. Kolozsvár, 1941.
12. Létay Lajos: Léptem-igazító. ÚTUNK. 1969. 42 szám; újraközölve A költészet útjain, Kolozsvár, 1971.
13. Tompa Károly: A soproni egyetem mártírjai emlékhelyének felavatása. SOPRONI SZEMLE, 1984. 2. szám.

DÁVID GYULA

EGY KÖLTŐ ÜZEN AZ ATLANTISZRÓL Reményik Sándor születésének 110. éves évfordulójára

A költőről való emlékezésünket lehetetlen nem azzal kezdenünk, hogy visszaidézzük azokat az évtizedeket, amikor nevét kiejteni sem volt ajánlatos. Az ötvenes éveket, amikor a besúgók szeme felcsillant, ha említeni hallották, mert volt mit jelenteniük, amikor a házkutatást végző szekusok felvillanyozva emelték le áldozatuk könyvespolcáról egyik-másik verskötetét, hisz kellett-e ékesebb bizonyíték a leendő vádlott nacionalizmusára, sovinizmusára, mint az „irredenta költő” verseinek rejtegetése. Az a világ volt ez, amikor egyetemi katedráról nyilatkoztatták ki, hogy ő csupán egy „nagy-nak hazudott” költő, „urak dicséretén tengődő írástudó”, s még akik azért